

รมณีสถาน: การบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนา

SANCTUARY: The Management of The Construction for Temple in Buddhism

พระครูปลัดวันชาติ วิชато (ยอดดำเนิน)¹ และพระมหาไศย์ ธมฺมเมธี (แซ่ฉั่ว)²

PhrakhruPalad Wanchart Vichato (Yoddamnern) and PhramahaHai Dhammamedhi
(Saechua)

Received: July 22, 2022

Revised: March 02, 2023

Accepted: March 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารมณีสถานการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษา พบว่า บริหารจัดการโดยเป็นการสั่งงาน การควบคุมงาน และการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของงานที่จะทำในองค์การให้ชัดเจน โดยมีวิสัยทัศน์และปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยทฤษฎีการจัดการ ดังเช่น ทฤษฎีระบบของเดวิด ฮิสตันที่มองปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออก และใช้หลักการ POSDC คือ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม การสาธารณูปการเป็นการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เป็นการบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคม โดยวัดภูมิประสงค์แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ (1) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด (2) การบูรณะและพัฒนาวัด และ (3) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดให้เป็นรมณีสถานเป็นบรรยากาศของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมอันเป็นรมณีย์เรียกว่า “สถานที่น่า

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: wichato@hotmail.com, Tel. 094-3683556

รณรมย์” โดยที่วัดเป็นรณรมณีสถานจะต้องเป็นรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดมีหลักการพิจารณาว่า (1) ไม่ไกลนัก (2) ไม่ไกลนักจากหมู่บ้าน (3) สะดวกแก่การคมนาคม (4) ผู้คนที่ประสงค์ไปเข้าถึงได้กลางวันไม่วุ่นวาย กลางคืนสงบปราศเสียงอึกทึก (5) คนไม่พลุกพล่าน และ (6) เหมาะแก่การทำกิจหน้าที่ส่วนตัวควรเป็นที่หลีกเลี่ยงได้ เจ้าอาวาสจะต้องบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามทฤษฎีระบบ และมีการบริหารจัดการตามหลักการ POSDC เพื่อให้วัดเป็นรณรมณีสถานตามหลักสี่ปายะ 4

คำสำคัญ: รณรมณีสถาน, การจัดการสิ่งแวดล้อม, สาธารณูปการ, วัด, พระพุทธศาสนา

Abstract

The objective of this academic article was to study the management of public facilities of Buddhist temples. The results of the study found that management involves ordering work, controlling work, and operating. The objective was to clearly define the purpose of the work that will be done in the organization. They had a vision and perform various activities in the same direction to achieve their goals. It was based on management theories such as David Easton's systems theory looking at inputs, processes, and outputs and POSDC principles were used, namely planning, organizing, organizing people to work, commanding and controlling. Public utilities were construction and restoration regarding the development of temples, buildings, facilities and the environment. It was the maintenance and promotion of the temple to be beneficial to the people or society. The objectives were divided into 3 things: (1) maintenance and management of religious properties of temples, (2) restoration and development of temples, and (3) construction and restoration of buildings in order for the temple to be prosperous, be the center of people's minds and be the center of the community. In managing the public facilities of the temple to be a place of pleasure and an atmosphere of Buddhism, it was the matter of atmosphere and the pleasant environment which was called “Ramanisathan” where the temple was a pleasant place must be a form of environmental management for the temple with principles considering that it was (1) not too far away, (2) not too close to the

village, (3) it was convenient for transportation, (4) people who wished to go can access it during the day without any hassle, it was quiet at night without loud noises, (5) it was not crowded and (6) it was suitable for doing personal duties. It should be a place where you can escape to find peace. The abbot must manage public utilities according to the system theory. And there was the management according to POSDC principles to make the temple a pleasant place based on Sappaya 4.

Keywords: Ramanisathan, Environmental Management, Public Facilities, Temple, Buddhism

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน พระมหาเถระทั้งหลายได้ทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์สืบทอดต่อเนื่องกันมาตามลำดับ หลักการที่ใช้บริหาร คือ พระธรรมวินัย เมื่อเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในภายหลัง จึงมีพระเถระนำเถระทำปฐมสังคายนา ทูตสังคายนา และตติยสังคายนาตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อใดการบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดความไม่เรียบร้อยภายในคณะสงฆ์หรือมีภัยอันตรายจากภายนอกจนเป็นเหตุขัดข้องอย่างรุนแรง เมื่อนั้นการบริหารกิจการคณะสงฆ์จำเป็นต้องพึ่งพาอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหาให้เช่นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นต้น

ส่วนประเทศไทยเรานั้นได้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน ในขณะเดียวกันวัดเป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมถึงกิจการอื่น ๆ ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม สังคม และศาสนา หลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2553) ในบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอกรณีศึกษาการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ และแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณูปการมาบูรณาการในเรื่องการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นกรณีศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

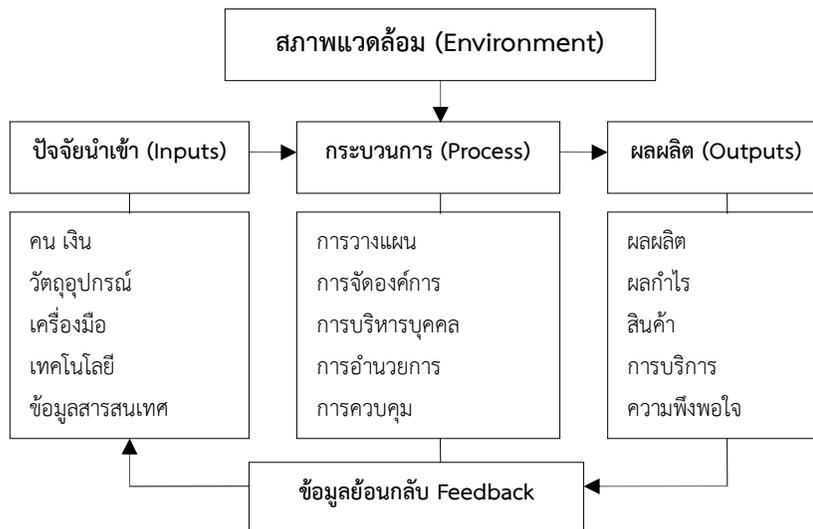
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ประกอบด้วยความหมาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ทฤษฎี และการจัดการเชิงพุทธ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของการจัดการ หมายถึง สิ่งงาน การควบคุมงาน และดำเนินงานเป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ดังนั้นการจัดการเป็นกระบวนการกิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในการสร้างและรักษาไว้ซึ่งสถานะที่เอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความพยายามร่วมกับกลุ่มบุคคล (เสนห์ จุ้ยโต, 2551) และการจัดการเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์กร ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีทรัพยากรอื่น ๆ ประกอบด้วยเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ (ธีรวุฒิ บุญยโสภณ, ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, 2554) โดยที่วัตถุประสงค์ของการจัดการเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารจะได้ดำเนินงานขององค์กรให้ชัดเจนเหมาะสมกับการดำเนินงานขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นอาจจะคำนึงถึงวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของงานที่จะทำในองค์กรนี้ให้ชัดเจนเป็นต้น ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการจัดการเป็นการดำเนินงานขององค์กรตามวัตถุประสงค์ขององค์กรให้ชัดเจนเหมาะสม คือ 1) เพื่อสร้างคุณค่าที่สังคมพึงปรารถนา 2) เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคนและแต่ละกลุ่มในองค์กร 3) เพื่อความดำรงอยู่และความเจริญรุ่งเรืองขององค์กร 4) เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของงานที่จะทำในองค์กรนี้ให้ชัดเจน 5) เพื่อจัดกลุ่มกิจกรรมให้เป็นระบบแบบแผนเดียวกัน 6) เพื่อกำหนดในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์กร (สุรพล สุษะพรหม และคณะ, 2555)

ในขณะเป้าหมายการจัดการ คือ ผู้บริหารทุกระดับทั้งในองค์กรขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ต้องมีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ โดยผู้บริหารจะต้องสร้างความผูกพันของบุคลากรที่มีวิสัยทัศน์และปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายตลอดจนชักนำให้บุคลากรทำงานให้ดีที่สุดเพื่อองค์กร การกำหนดเป้าหมายและการสร้างความผูกพันเกี่ยวกับงานอันเกิดจากองค์ประกอบ เช่น กำหนดทิศทางเป็นเป้าหมายเพราะมีผลต่อความตั้งใจและการปฏิบัติต่อกิจกรรมต่าง ๆ ความพยายามเป็นเป้าหมายจะมีประโยชน์ต่อการเลือกกิจกรรมที่มีผลกระทบมากที่สุดต่อการบรรลุเป้าหมาย การยืนหยัดเกี่ยวข้องกับการดำรงไว้ซึ่งทิศทางและความพยายามจนกระทั่งเป้าหมายประสบความสำเร็จ และการวางแผน เป็นแผนหรือวิธีการในการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้ให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต

ในเรื่องทฤษฎีการจัดการเป็นเรื่องของผู้บริหารพยายามใช้ต้นทุนหรือปัจจัยนำเข้าให้น้อยที่สุด และประหยัดเวลาที่สุด ความคล่องตัวในการปฏิบัติงานจะต้องยึดถือหลักของการทำงานโดยมีนโยบายกระจายอำนาจในการบริหาร การกระจายอำนาจจะมีมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ในระบบการจัดการแต่ละองค์นั้น ๆ ดังเช่น ทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตัน (David Easton) ได้เน้นการจัดการที่ระบบชัดเจนเป็นการสร้างประสิทธิภาพให้เกิดแก่องค์กร ตามแนวคิดของทฤษฎีระบบมีสมมติฐานที่สำคัญว่า ทุกส่วนของระบบมีความสัมพันธ์กับทุกส่วนอื่น ๆ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นกับส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตรกับส่วนอื่น ๆ เนื่องจากส่วนประกอบทุกส่วนของระบบไม่มีความเป็นอิสระต่อกันจากแนวความคิดนี้ในสายตาของนักบริหารมองว่า องค์กรใด ๆ ก็ตาม ทุกหน่วยงานต้องได้รับปัจจัยนำเข้า (Input) หลายประการ ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน โดยปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ จะได้รับกระบวนการ (Process) โดยองค์กรเพื่อผลิตภักดิ์หรือปัจจัยนำออก (Output) ที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ (วิเชียร วิทยอดม, 2554) ดังปรากฏในรายละเอียดตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 ทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตัน

ในเรื่องการจัดการเชิงพุทธ (Buddhist Management) เป็นเรื่องของผู้บริหารได้พยายามกำหนดขอบเขตการจัดการด้วยสติปัญญาความสามารถ ทั้งกำลังกาย กำลังสมอง และเวลา พยายามสร้างบุคลากรให้มีความสามัคคีกันทำงานร่วมกันอย่างมีทักษะและประสบการณ์ หลักการจัดการดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพราะ

คณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงต้องอาศัยหลักการบริหารสมัยใหม่ มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ส่วนพุทธวิธีการบริหารเป็นไปตามกรอบหน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2550) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (Planning) การกำหนดนโยบายและมาตรการการวางแผนปฏิบัติ หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจ พิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้ หนทางที่จะทำได้ตามตั้งเป้าหมายไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหารจะทำการคาดการณ์อนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์ เพื่อกำหนดเป้าหมายต่าง ๆ ในการวางแผนนั้น ผู้บริหารได้ใช้ดุลยพินิจต่าง ๆ ว่าองค์กรจะต้องทำอะไร ให้ได้ผลอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไหร่ ก็จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้

2. การจัดองค์การ (Organizing) การจัดองค์การหรือการจัดรูปงาน หมายถึง การจัดรูปงาน และโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตำแหน่งต่าง ๆ เป็นการจัดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์กร รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งภายในองค์กรตามความถนัด และตามความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนในเชิงวิชาการด้วย

3. การบริหารงานบุคคล (Staffing) การสรรหาบุคคลมาบรรจุในตำแหน่งที่กำหนดไว้ หมายถึง การสรรหา การรับสมัคร การสัมภาษณ์ การคัดเลือก การบรรจุการฝึกอบรมของบุคลากรให้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติงาน

4. การอำนวยการ (Directing) คือ การเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ในจำนวนทางที่มีให้เลือกจำนวนมาก การตัดสินใจสั่งการที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารทั้งหมด เพราะกระบวนการต่าง ๆ ล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อช่วย และสนับสนุนในการตัดสินใจสั่งการทั้งสิ้น

5. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ได้คุณภาพที่ต้องการโดยถือหลักปรัชญาที่ว่า คุณภาพใส่เข้าไปในผลงานระหว่างกระบวนการทำงาน ไม่ใช่การตรวจสอบครั้งสุดท้าย ดังนั้นการควบคุมจึงหมายถึง การส่งเสริมและการเสริมสร้างคุณภาพทุกขั้นตอน การควบคุมแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์นั้น

เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การควบคุมคุณภาพ คือ การทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความสูญเสียเปล่า ป้องกันไม่ทำงานผิดพลาดไปจากข้อกำหนด หาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กร ให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

จากที่ได้กล่าวมาในข้างสรุปได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเป็นการสั่งงาน การควบคุมงาน และการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของงานที่จะทำในองค์กรนี้ให้ชัดเจน โดยมีวิสัยทัศน์และปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยทฤษฎีการจัดการ ดังเช่น ทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตัน (David Easton) ที่มองปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และปัจจัยนำออก (Output) และใช้หลักการ POSDC คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) ในการบริหารจัดการ

แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เช่น ทรัพย์สมบัติของวัด เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) การสาธารณูปการเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลและรักษา การก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2550) ฉะนั้นงานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชน และบารมีของเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ เช่น การสร้างค่านิยม จัดโครงสร้าง จัดระบบงาน จัดกิจกรรม บุคลากร เสริมทักษะ และกลยุทธ์ เป็นต้น

แนวคิดการสาธารณูปการเป็นการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา เช่น ทรัพย์สมบัติของวัด การสาธารณูปการ เป็นการบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่ยอมรับประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัด ส่วนสาธารณูปการที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เริ่มนำมาใช้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 โดยวัตถุประสงค์การสาธารณูปการแบ่งออกเป็น 3 ประการ ซึ่งมีอธิบายดังต่อไปนี้ (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2550)

1. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 40 ได้จัดแบ่งศาสนสมบัติออกเป็น 1) ศาสนสมบัติส่วนกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง 2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง การ

จัดการดูแลรักษาศาสนสมบัติทั้งสองประเภทนั้น มีทั้งที่อยู่ในส่วนของรัฐและของมหาเถรสมาคม ซึ่งผู้ดูแลส่วนมาก คือ เจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการที่อยู่ในเขตปกครองพื้นที่นั้น ๆ จะต้องจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นเป็นด้วยดี คือ การจัดการดูแลและรักษาคุ่มครองป้องกันศาสนสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหายเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการให้มีการปฏิบัติในสิ่งต่อไปนี้

1.1 เอกสารหลักฐาน ถ้าวัดใดยังไม่มีโฉนดแสดงกรรมสิทธิ์เป็นสถานที่ตั้งวัด เจ้าอาวาสต้องรีบดำเนินการจัดทำให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้างเมือง พร้อมทั้งการปกป้องเขตกันอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันกรณีพิพาทระหว่างวัดกับชาวบ้าน

1.2 ขอวิสุงคามสีมา ถ้าวัดใดไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เจ้าอาวาสต้องดำเนินการให้เรียบร้อยให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติและจัดการขึ้นทะเบียนที่ธรณีสงฆ์ และจัดทำบัญชีที่กลบนาให้เป็นหลักฐาน และดำเนินการจัดที่ธรณีสงฆ์และที่กลบนาสงฆ์ของวัดให้เกิดประโยชน์แก่วัดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

1.3 บัญชีทรัพย์สิน ควรจะทำบัญชีถาวรของวัด ปุชนิวัตถุของวัด และถ้าเป็นไปได้ ควรถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน และจัดทำบัญชีรายจ่าย รายรับของวัด เก็บไว้เป็นหลักฐานให้เรียบร้อย

2. การบูรณะและพัฒนาวัด หรือการจัดการสาธารณูปการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวัดนั้น ผู้บริหารคือเจ้าอาวาสจะต้องมีการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหวและบำเพ็ญตนเป็นอัครจารีบุคคล กล่าวคือเป็นคนทำประโยชน์โดยการจัดกิจการต่าง ๆ ของวัดด้านการสาธารณูปการตามหลักการ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

2.1 อาวาสสัปปายะ หมายถึง การทำให้วัดเป็นที่อยู่สบาย ทำให้วัดเป็นอารามเป็นรมณีสถาน เป็นที่รื่นรมย์ใจ เจริญตาแก่ผู้พบเห็นวัด เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ ด้วยการพยายามพัฒนาวัดให้เป็นอารามสวยงาม คือ มีการรักษาความสะอาดวัด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นสถานที่รื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่ และควรจัดสถานที่ของวัดให้เป็นสัดส่วนมีเรือนคั้งที่เก็บของใช้เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป

2.2 อาหารสัปปายะ หมายถึง อาหารเป็นที่สบาย ไม่เดือดร้อนด้วยการแสวงหาอาหารในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภิกษุเทศ ส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดให้สวัสดิการอาหาร จึงควรเป็นภาระของฝ่ายการสาธารณูปการควรจะรวบรวมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ ควรจะมีการกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควรจะแบ่งเป็นสาย มีการจับสลากเปลี่ยนวาระโอกาสแก่กันทุก 7 วัน เพื่อเจริญศรัทธาแก่ผู้ทำบุญและป้องกันการติดใจในตัวบุคคล ควรจะมีการจัดฉันรวมกันในที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์ทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดีเรกกลาก ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหา อุปัฏฐานก่อให้เกิดความสามัคคี เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำ

อบรมได้ง่ายในเวลาก่อนและหลังอาหาร ควรจะจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับกิจกรรม และแจกจ่ายกิจกรรมให้ทั่วถึงด้วยความเป็นธรรมและควรจะจัดตั้งมูลนิธิสงเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

2.3 บุคคลสัปปายะ หมายถึง การจัดให้มีบุคคลเป็นที่สบาย นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อความเจริญหรือความเสื่อมของวัด โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในวัดหรือบริเวณวัด ประกอบด้วย คนวัด คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา แม่ชี และเด็กวัด การจัดการสาธารณูปการจะต้องคำนึงถึงบุคคลดังกล่าวมา โดยพยายามจัดให้มีที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละบุคคล ไม่ให้ปะปนกัน มีการแบ่งเขตที่อยู่อย่างชัดเจน มีการวางระเบียบข้อปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ของวัดให้เหมาะสม

2.4 ธรรมสัปปายะ หมายถึง การจัดให้มีธรรมะเป็นที่สบาย วัดอุประสงค์ของการมีวัดเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม การจัดการสาธารณูปการใด ๆ ของวัดจึงไม่ควรลืมหัวใจที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมสัปปายะ คือ การจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนตามสมควรแก่กาลสมัยนั้น ๆ สัมพันธ์กับระบบการดำเนินชีวิตในชุมชน ส่งเสริมให้คนที่สนใจและนับถือศาสนา มีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ อาจแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมประจำวันเป็นกิจกรรมที่จะทำให้เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การทำวัตรสวดมนต์ ทำวัตรร่วมกันเข้าเย็น นั่งสมาธิภาวนา หรือการเปิดเทพกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะให้ชุมชนได้รับฟัง แต่สิ่งที่ยากที่สุดคือการเขียนพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้ตามต้นไม้ในบริเวณวัด กิจกรรมในวันหยุดประจำสัปดาห์ หรือจะจัดกันในวันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ ทั้งข้างขึ้น และข้างแรมด้วยการเทศนา อบรมธรรม การเจริญพระกรรมฐาน หรือจิตภาวนาการรักษาศีลอุโบสถ และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาโดยการจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวกับวันสำคัญ เช่น การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม หรือการตอบปัญหาธรรมะ เป็นต้น

3. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดเพื่อให้วัดเป็นที่สัปปายะดังกล่าวข้างต้น เจ้าอาวาสจะต้องจัดให้มีการดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการของวัด เพื่อให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านและมีสภาพเป็นวัดในทางพระพุทธศาสนา เช่น

3.1 การทำป้ายชื่อวัด ซึ่งนิยมทำด้วยวัสดุที่คงทน มีขนาดพอสมควร เขียนระบุชื่อวัดและที่ตั้งให้ถูกต้อง และทำการจัดตั้งให้เหมาะสมสังเกตได้ง่าย

3.2 การทำประวัติวัด ซึ่งนิยมเขียนประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ เช่น ชื่อวัด มีความหมายอย่างไร สถานที่วัด มีอาณาเขตกว้าง ยาวเท่าไร ถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุภายใน

วัดสร้างเมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์เมื่อปีอะไร สิ่งงบประมาณเท่าไร ลำดับเจ้าอาวาส นับตั้งแต่เริ่มสร้างวัดมาจนถึงปัจจุบัน สถิติพระภิกษุ สามเณร และฆราวาส มีจำนวนเท่าไร สถิติการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

3.3 การทำแผนผังวัด หรือการวางแผนผังของวัด โดยสมควรที่จะมีการประชุมระหว่างเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัด รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นในการวางแผนผังวัด เพื่อให้สะดวกในการก่อสร้าง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัดและเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่จะต้องจัดทำการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนา

3.4 การสร้างถาวรวัตถุอันเหมาะสม เจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดจะต้องพยายามรักษาความสะอาดให้เป็นระเบียบในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นไปตามแปลนที่ได้ตกลงกันไว้โดยเน้นประโยชน์ในการใช้ และชุมชนเป็นหลัก

ประโยชน์การสาธารณูปการเป็นแนวทางการพัฒนาวัดที่ผู้บริหารสาธารณูปการ ควรจะทำการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังนี้ (กองพุทธศาสนสถาน, 2554)

1. การพัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่าวัดเป็นของตน มีความรู้สึก ห่วงแทนและช่วยกันดูแลรักษา

2. การสร้างสภาพวัดให้มีความหมาย 5 ประการ คือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณรเป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

3. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศลศึกษาพระธรรมวินัย และหลักพระพุทธศาสนา

4. การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลาง

5. การปฏิบัติให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถพัฒนาวัดได้สมบูรณ์ครบถ้วน แต่จะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับการสาธารณสุขการ เป็นงานที่เกี่ยวข้องการจัดการสภาพแวดล้อม (Environment) โดยมีปัจจัยนำเข้า (Inputs) ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร กระบวนการสาธารณสุขการ (Process) ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการควบคุมปัจจัยนำออก (Outputs) ได้แก่ ผลผลิต ผลกำไร สินค้า การบริการ ความพึงพอใจ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) การจัดการสาธารณสุขการในสภาพปัจจุบันนี้จึงมีความสอดคล้องตามทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตัน (David Easton) โดยเน้นการจัดการที่มีระบบชัดเจนเป็นการสร้างประสิทธิภาพ ซึ่งตามแนวคิดทฤษฎีระบบมีสมมติฐานมองว่าทุกส่วนของระบบการสาธารณสุขการมีความสัมพันธ์กับทุกส่วน ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นกับส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบการสาธารณสุขการ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตกับส่วนอื่น ๆ เนื่องจากส่วนประกอบทุกส่วนของระบบการสาธารณสุขการไม่มีความเป็นอิสระต่อกัน จากแนวความคิดนี้ในสายตาของนักบริหารมองว่า องค์การใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นองค์การภาคธุรกิจหรือรัฐ องค์การทุกหน่วยงานต้องได้รับปัจจัยนำเข้า (Inputs) หลายประการ ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน โดยปัจจัยนำเข้าเหล่านี้จะได้รับกระบวนการ (Process) โดยองค์การเพื่อผลิตภัณฑ์หรือปัจจัยนำออก (Outputs) ที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์

จากที่ได้กล่าวมาในข้างสรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขการเป็นการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นการสาธารณสุขการเป็นการบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัด โดยวัดมีประสงค์การสาธารณสุขการแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด 2) การบูรณะและพัฒนาวัด และ 3) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน

รมณีสถาน: การบริหารจัดการสาธารณสุขการของวัดในทางพระพุทธศาสนา

รมณีสถาน คือ บรรยากาศของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมอันเป็นรมณีย์ อันเกื้อหนุนชีวิตแห่งการศึกษาภาวนา ปราภฏเคนอยู่ในคำสอนทั่วไปว่า เรียกว่า “สถานที่น่ารื่นรมย์” เป็นสถานที่ที่มีธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเป็นรมณีย์อันเรียกว่า อุทยานเป็นถิ่นสถาน

อันเป็นที่มายินดีหรือที่รื่นรมย์ ในสมัยพุทธกาลเรียกว่า วิหาร อาราม และในปัจจุบันเรียกว่า วัด รมณีสถาน คือ สถานที่ตั้งต้นแห่งพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาตลอดระยะเวลา 45 พรรษาแทบจะจำพรรษาอยู่กับรมณีสถาน คือ สถานที่นารื่นรมย์เป็นสถานที่ที่มีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นรมณีย์ทั้งนั้น คือ ในพรรษาที่ 1 เสด็จออกบวรพาแล้วหลังจากได้ทรงเรียนรู้ลัทธิของฤๅษีดาบสและทดลองปฏิบัติเพียงพอแล้วได้ตกลงพระทัยที่จะดำเนินในวิถีแห่งการค้นคว้าของพระองค์เอง และได้เสด็จดำเนินไปจนถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม จึงทรงพบถ้ำอันเหมาะที่จะทรงบำเพ็ญเพียร คือ ดำเนินศึกษา หรือเจริญภาวนตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์ ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม สถานแสดงปฐมเทศนาครั้งแรก ณ ป่าอิสิทปนมฤคทายวัน และมีวัดเวฬุวัน ณ กรุงราชคฤห์เป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนาจากอุทยานเวฬุวันของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น

วัดที่เป็นรมณีสถานจะต้องเป็นรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดในทางพระพุทธศาสนา มีหลักการพิจารณาว่า 1) ไม่ไกลนัก 2) ไม่ใกล้นักจากหมู่บ้าน 3) สะดวกแก่การคมนาคม 4) ผู้คนที่ประสงค์ไปเข้าถึงได้กลางวันไม่รบกวนย กลางคืนสงบปราศเสียงอึกทัก 5) คนไม่พลุกพล่าน และ 6) เหมาะแก่การทํากิจหน้าที่ส่วนตัวควรเป็นที่ลึกร่มใต้ตามหลักการในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ฉะนั้น เจ้าอาวาสตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา จะต้องบริหารจัดการสาธารณูปการของวัด คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้รมณีสถานตามหลักสี่ပါเยะ 4 ประการ คือ 1) อาวาสสี่ပါเยะ เป็นการทำให้วัดเป็นที่อยู่สบาย ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นรมณีสถาน เป็นที่รื่นรมย์ใจ เจริญตาแก่ผู้พบเห็น วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ 2) อาหารสี่ပါเยะ หมายถึง อาหารเป็นที่สบาย ไม่เดือดร้อนด้วยการแสวงหาอาหาร 3) บุคคลสี่ပါเยะ หมายถึง การจัดให้มีบุคคลเป็นที่สบาย นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อความเจริญหรือความเสื่อมของวัด และ 4) ธรรมสี่ပါเยะ หมายถึง การจัดให้มีธรรมะเป็นที่สบาย รายเอียดดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น สามารถสรุปได้ตามภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 รมณีสถาน: การบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนา

รมณีสถาน: การบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนาเป็นการบูรณาการหลักการบริหารจัดการและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้มีประสิทธิภาพโดยมีปัจจัยนำเข้า (Inputs) คือ เจ้าอาวาสจะต้องจัดบุคลากรของวัดในการปฏิบัติงานสาธารณูปการของวัด บุคลากรที่ดูแลงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างหรือบูรณะในงานสาธารณูปการของวัด เจ้าอาวาสจะต้องมีองค์ความรู้ในวิธีการจัดการ และหาเครื่องมือ เทคโนโลยีมาสนับสนุน เพื่อเป็นฐานข้อมูลสารสนเทศในเรื่องของกระบวนการ (Process) เจ้าอาวาสจะต้องบริหารจัดการโดยการวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้งานสาธารณูปการของวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และเพื่อให้มีประสิทธิภาพในเรื่องปัจจัยนำออก (Outputs) คือ รมณีสถานตามหลักสี่ปายะ 4 ประการ คือ 1) อवासสี่ปายะ 2) อาหารสี่ปายะ 3) บุคคลสี่ปายะ และ 4) ธรรมสี่ปายะ ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมสุดท้ายจะเป็นทางเสือกำกับ เช่น ธรรมสี่ปายะจะไปกำกับอवास อาหาร และบุคคล ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติ เมื่อบริหารจัดการได้ดังกล่าวก็จะได้เป็นวัดที่เป็นรมณีสถานที่เกื้อหนุนชีวิตแห่งการศึกษาภาวนา และการปฏิบัติศาสนกิจของพุทธบริษัท

จากที่ได้กล่าวมาในข้างสรุปได้ว่า รมณีสถานในการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนาเป็นบรรยากาศของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมอันเป็นรมณีย์เรียกว่า “สถานที่น่ารื่นรมย์” โดยที่วัดเป็นรมณีสถานจะต้องเป็นรูปแบบการ

จัดการสิ่งแวดล้อมของวัดในทางพระพุทธศาสนา มีหลักการพิจารณาว่า 1) ไม่ไกลนัก 2) ไม่ใกล้นัก จากหมู่บ้าน 3) สะดวกแก่การคมนาคม 4) ผู้คนที่ประสงค์ไปเข้าถึงได้กลางวันไม่วุ่นวาย กลางคืนสงบปราศเสียงอึกทึก(5) คนไม่พลุกพล่าน และ 6) เหมาะแก่การทำกิจหน้าที่ส่วนตัวควรเป็นที่หลีกเลี่ยงได้ เจ้าอาวาสจะต้องบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตัน (David Easton) ที่มองปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และปัจจัยนำออก (Output) และมีการบริหารจัดการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้วัดเป็นรมณีสถานตามหลักสี่ปายะ 4 ประการ คือ 1) อาวาสสี่ปายะ 2) อาหารสี่ปายะ 3) บุคคลสี่ปายะ และ 4) ธรรมสี่ปายะ

สรุปผล

การบริหารจัดการเป็นการสั่งงาน การควบคุมงาน และการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของงานที่จะทำในองค์การนี้ให้ชัดเจน โดยมีวิสัยทัศน์และปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยทฤษฎีการจัดการ เช่น ทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตัน (David Easton) ที่มองปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และปัจจัยนำออก (Output) และใช้หลักการ POSDC คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) ในการบริหารจัดการ

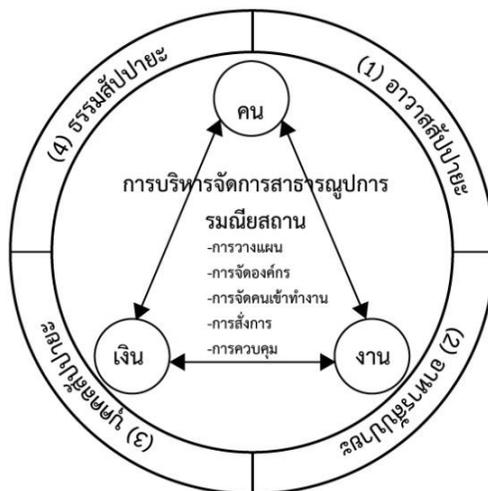
การสาธารณูปการเป็นการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ฉะนั้น การสาธารณูปการเป็นการบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัด โดยมีวัตถุประสงค์การสาธารณูปการแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด 2) การบูรณะและพัฒนาวัด และ 3) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน

รมณีสถานในการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนาเป็นบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมอันเป็นรมณีย์เรียกว่า “สถานที่น่ารื่นรมย์” โดยที่วัดเป็นรมณีสถานจะต้องเป็นรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดในทางพระพุทธศาสนา มีหลักการพิจารณาว่า 1) ไม่ไกลนัก 2) ไม่ใกล้นักจากหมู่บ้าน 3) สะดวกแก่การคมนาคม 4) ผู้คนที่ประสงค์ไปเข้าถึงได้กลางวันไม่วุ่นวาย กลางคืนสงบปราศเสียงอึกทึก 5) คนไม่พลุกพล่าน และ 6) เหมาะแก่การทำกิจหน้าที่ส่วนตัวควรเป็นที่หลีกเลี่ยงได้ เจ้าอาวาสจะต้องบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามทฤษฎี

ระบบของเดวิด อีสตัน (David Easton) ที่มองปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และปัจจัยนำออก (Output) และมีการบริหารจัดการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้วัดเป็นรมณีสถานตามหลักสี่ปายะ 4 ประการ คือ 1) อาวาสสี่ปายะ 2) อาหารสี่ปายะ 3) บุคคลสี่ปายะ และ 4) ธรรมสี่ปายะ

องค์ความรู้ใหม่

การบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนาให้เป็นรมณีสถานโดยอาศัยทฤษฎีการบริหารจัดการทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตัน (David Easton) ที่มองปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออก และมีการบริหารจัดการ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้วัดเป็นรมณีสถานตามหลักสี่ปายะ 4 ประการ คือ 1) อาวาสสี่ปายะ 2) อาหารสี่ปายะ 3) บุคคลสี่ปายะ และ 4) ธรรมสี่ปายะมาสนับสนุนการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัด ดังกล่าวเป็นการบูรณาการระหว่างหลักการบริหารจัดการและหลักสี่ปายะในทางพระพุทธศาสนา โดยมีมุมมองจากทฤษฎีเชิงระบบซึ่งปัจจัยนำเข้า (Input) และกระบวนการ (Process) เป็นเรื่องของประสิทธิภาพที่มองคน เงิน วัตถุอุปกรณ์ วิธีการจัดการ เครื่องมือเทคโนโลยีข้อมูลสารสนเทศ โดยมีการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การควบคุมเป็นกระบวนการอันเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุนำไปสู่ประสิทธิผลที่มองเรื่องของ อาวาส อาหาร บุคคล และธรรมะอันเป็นสี่ปายะ ดังปรากฏในภาพที่ 4 ต่อไปนี้

ภาพที่ 4 การบริหารจัดการสาธารณูปการของวัดในทางพระพุทธศาสนาเป็นรมณีสถาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2550). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- กองพุทธศาสนสถาน. (2554). *การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. (2554). *พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2553). *การคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2550). *พุทธวิถีการบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2550). *การพัฒนาพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- วิเชียร วิทยอดม. (2554). *ทฤษฎีองค์การ*. กรุงเทพฯ : บริษัทธีระฟิล์ม.
- สุรพล สุยะพรหม และคณะ. (2555). *ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสน่ห์ จัยโต. (2551). *องค์การและการจัดการ*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.